

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Gedragsanalyse en Relational Frame Theory in actie bij autisme en andere ontwikkelingsstoornissen

R.A. Rehfeldt & Y. Barnes-Holmes (2009). Derived Relational Responding: applications for learners with autism and other developmental disabilities. A progressive guide to change. Oakland: New Harbinger. ISBN 978 1 57224 536 5, 385 pagina's, prijs €96

Francis De Groot¹

Na jarenlang in betrekkelijke stilte doorgeploegd te hebben tijdens de cognitieve storm, lijken de magerste jaren voor de gedragsanalyse of het radicale behaviorisme stilaan voorbij. Dit is toch een beetje – en nog niet zo'n heel klein beetje – te danken aan de enorme dynamiek van de groepen onderzoekers en therapeuten rond de Relational Frame Theory (RFT) en Acceptance & Commitment Therapy (ACT). Eind vorig jaar, precies 10 jaar na het verschijnen van de ACT-bijbel (Hayes, Strosahl & Wilson, 1999) en 8 jaar na het verschijnen van het fenomenale RFT-basisboek (Hayes, Barnes-Holmes & Roche, 2001) verscheen een nieuw intrigerend gedragsanalytisch boek uit dezelfde hoek – de boeken die intussen verschenen over ACT zijn niet meer te tellen en blijven hier buiten beschouwing.

Vooraleer een beetje op de inhoud in te gaan nog deze kleine noot. ACT en RFT roepen naast een enorm enthousiasme bij velen en belangrijke gezonde kritiek, hier en daar ook nukkige reacties op. Deze laatste hebben soms te maken met de presentatiestijl van Steven Hayes, één van de founding fathers. Wel, aan dit boek heeft Hayes niet meegewerkt. Zijn naam prijkt onder geen enkel hoofdstuk. Enkel het voorwoord is van zijn hand. En misschien voor sommigen nog een geruststelling: dit boek gaat absoluut niet over ACT.

Dan ter zake. Derived Relational Responding is opgebouwd uit 17 hoofdstukken, telkens van verschillende auteurs. Vooral Amerikaanse en Ierse auteurs zijn sterk vertegenwoordigd, naast een opvallende Spaanse aanwezigheid. Het boek is ingedeeld in drie grote delen. Hierin zit een zeer logische, mooie opbouw van zeer elementaire, voorbereidende vaardigheden (deel 1), over aanleren van spreken en luisteren (deel 2), tot hogere relationele (cognitieve) vaardigheden (deel

¹ Psychiatrisch Centrum Broeders Alexianen, Provinciesteenweg 408, 2530 Boechout (België)
E-mail: francis.de.groot@fracarita.org

3). Deze opbouw is op zich typisch gedragsanalytisch: men werkt met deelvaardigheden die systematisch getraind en opgebouwd worden.

Het geheel handelt over het aanleren van cognitieve vaardigheden bij kinderen met autisme en andere ernstige ontwikkelingsstoornissen. Het gaat dus niet over gedragsstoornissen of sociale vaardigheden. De doelgroep waarop men zich richt is vaak zeer zwaar gehandicapt. Zo omvat deel 1 hoofdstukken die aangeven hoe men stil zitten, oogcontact maken en imiteren – als basisvoorwaarden om verder te kunnen leren – kan aanleren bij deze kinderen (hoofdstuk 1), of hoe observatiegedrag kan aangeleerd worden (hoofdstuk 3) en tenslotte de eerste primaire verbale communicatie (hoofdstuk 5).

Deel 2 vervolgt met de zeer zwakke doelgroep en heeft het onder meer over het leren volgen van instructies (hoofdstuk 6), leren lezen en schrijven (hoofdstuk 9) en functionele communicatie: leren vragen stellen (hoofdstuk 11).

Deel 3 maakt een sprong en behandelt veel complexere cognitieve vaardigheden. Dit maakt het ook toepasselijker bij normale kinderen. Aan bod komen onder meer perspectiefname (hoofdstuk 13), mathematisch redeneren (hoofdstuk 15) en flexibel leren denken (hoofdstuk 17).

De achtergrond van alle hoofdstukken is zeer strikt gedragsanalytisch. Ze putten wel uit verschillende ‘scholen’ of modellen binnen de gedragsanalyse. Wie hierin niet thuis is, zal de verschillen niet kennen en mogelijk ook niet opmerken. Maar er bestaan uiteenlopende theorieën over of benaderingen van taal en cognities binnen de gedragsanalyse. In dit boek komen zowel interventies vanuit een strikt Skinneriaans model aan bod (bijvoorbeeld hoofdstuk 5 over ‘mands’ en ‘tacts’ – recht uit ‘Verbal behavior’ van Skinner), als vanuit Sidmans stimulusequivalentie (bijvoorbeeld hoofdstuk 9 over lezen en schrijven) en de ‘naming’ theorie van Horne en Lowe (bijvoorbeeld hoofdstuk 7 over benoemen en luisteren). Het sterkst vertegenwoordigd zijn de benaderingen vanuit RFT. Niet minder dan acht hoofdstukken zijn er grotendeels op gebaseerd en ook andere verwijzen er naar. Ze behandelen uiteenlopende interventies die vanuit RFT zijn ontwikkeld.

‘Derived Relational Responding’ of ‘Afgeleid relationeel reageren’ is een draak van een titel wegens compleet onbegrijpelijk voor wie niet thuis is in de moderne gedragsanalyse. Maar het zou jammer zijn moest het boek daardoor genegeerd worden.

Derived relational responding dus. Eenvoudig gesteld betekent relationeel reageren dat men verbanden legt (relaties) tussen stimuli, bijvoorbeeld: ‘schoon’ is Vlaams voor ‘mooi’. Afgeleid relationeel reageren betekent dat men uit aangeleerde verbanden nieuwe verbanden kan afleiden: als men bijvoorbeeld vraagt hoe men in het Vlaams ‘mooi’ zegt, zal men kunnen zeggen ‘schoon’. Afgeleide verbanden hoeven niet eenzelfde soort verband in te houden, maar kunnen ook omgekeerd zijn. Als ik bijvoorbeeld leer dat Jan groter is dan Piet, kan ik afleiden dat Piet kleiner is dan Jan. Het is hier een beetje te eenvoudig gesteld, maar